

Bolesław Bujalski – geolog o bohaterskim życiorysie

Jerzy B. Miecznik¹, Stanisław Wołkowicz¹

J.B. Miecznik

S. Wołkowicz

Bolesław Bujalski – a geologist of heroic biography. Prz. Geol., 61: 230–233.

Abstract. Doctor Bolesław Bujalski (1888–1945) graduated from Lviv University to become an outstanding Polish geologist and cartographer. His major fields of expertise included tectonics and structural geology of the Flysch Belt of the Outer Eastern and Western Carpathians and oil potential in these regions. His professional career included work for a petroleum company Towarzystwo Naftowe "Galicja" S.A. and the Polish Geological Institute. During the First World War, he served in the Austro-Hungarian army. He fought on the Russian and Italian fronts and advanced to the rank of Lieutenant. After the war, in November 1918 Doctor Bujalski he joined the reborn Polish Army in the rank of Captain and took part in a battle called the Defense of Lviv in the Polish historiography. He also fought in the Polish-Soviet War in 1920. For his distinguished merits, he was awarded the highest military distinction of Poland, the Silver Cross of the War Order of "Virtuti Militari".

During the Second World War, he headed the Relief Committee of the Central Welfare Council in Stanisławów, a charity organization operating in Poland under the German occupation. He tried to continue these activities after the entry of the Red Army into the Stanisławów area in 1944 to be soon arrested by the Soviet security services (NKVD) and die in a jail most probably in early 1945.

Keywords: geology, Flysch Belt, Eastern Carpathians, oil prospecting, First World War, Defense of Lviv, Stanisławów, Second World War

Bolesław Bujalski należy do tych wspaniałych ludzi, którzy służyli Polsce, gdy tylko było to możliwe – zarówno w niebezpiecznych czasach wojennych, jak i w latach jej pomyślnego rozwoju, gwałtownie przerwanych kolejną wojną – aż do tragicznej śmierci. Może być wzorem przedwojennego inteligenta, starannie wykształconego, wychowanego w duchu patriotyzmu, gotowego do bezinteresownych działań i poświęceń.

Urodził się w Załóżcach w powiecie brodzkim 21 marca 1888 r., jako syn dr. med. Mariana Bujalskiego, lekarza kopalnianego, i Michaliny z domu Stankiewicz.

Szkołę podstawową ukończył w Obertynie, w latach 1899–1906 uczęszczał do gimnazjum w Kołomyi. Następnie wstąpił na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Lwowskiego, gdzie studiował nauki przyrodnicze i specjalizował się w geologii (ryc. 1). Studia ukończył w 1911 r., zaś rok później uzyskał stopień doktora filozofii na podstawie pracy „Dolny cenoman w Nieżwiskach i okolicy” wykonanej pod kierunkiem prof. Rudolfa Zuberera (Bujalski, 1911).

W latach uniwersyteckich (ściśle od 1909 r.) był członkiem Związku Walki Czynnej, tajnej organizacji wojskowej, która przygotowywała kadry przyszłych Legionów Polskich. W październiku 1912 r. został powołany do rocznej służby w 13. pułku piechoty cesarskich strzelców tyrolskich w Rovereto w Trydencie. Po powrocie pracował do wybuchu wojny jako nauczyciel w prywatnym gimnazjum w Komarnie koło Lwowa.

W latach wojny do końca października 1918 r. służył w wojsku austriackim, w jednostce strzelców górskich. Lakoniczne informacje zamieszczone w napisanym przez Bujalskiego życiorysie z datą 25 czerwca 1942 r. (Bujalski, 1942) pobudzają wyobraźnię.

We wrześniu 1914 r., kiedy wojska austriackie pod naporem rosyjskim opuszczały Lwów, Bujalski z powodu

zakażenia czerwonką znajdował się w wojskowym szpitalu i przez wiele miesięcy ukrywał się w mieście, aż do powrotu Austriaków w 1915 r. Po krótkim pobycie na Węgrzech do czerwca 1916 r. walczył na froncie włoskim, gdzie uzyskał awans na podporucznika. Wkrótce po przeniesieniu na front rosyjski, 15 czerwca 1916 r., został ranny w walkach na Bukowinie. Po rocznym leczeniu szpitalnym wrócił na front włoski i uczestniczył w walkach nad Piawą.

Podczas podróży służbowej do Trembowli dotarł do Lwowa 31 października 1918 r., w przeddzień zajęcia miasta przez Ukraińców. Dnia 2 listopada przystąpił do formujących się oddziałów polskich i został dowódcą I Odcinka Obrony Lwowa. Wyróżnił się męstwem i dużymi zdolnościami dowódczymi i został odznaczony Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego „Virtuti Militari” (Obrona Lwowa, 1991–1994) (ryc. 2).

Po reorganizacji oddziałów znalazł się w 39. pułku piechoty jako dowódca III batalionu. W styczniu 1919 r. został ranny pod Prusami koło Lwowa, wskutek czego trwale utykał na nogę. Szpital opuścił w maju i powrócił do służby frontowej, a od połowy października pełnił funkcję dowódcy kadry w Jarosławiu. Do rezerwy został przeniesiony w stopniu kapitana z końcem roku. Dramatyczne wydarzenia wojny polsko-bolszewickiej latem 1920 r. spowodowały, że jeszcze raz znalazł się w czynnej służbie wojskowej w okresie od lipca do końca października. W 1924 r. jako rezerwista dostał awans na majora.

W styczniu 1920 r. Bolesław Bujalski podjął pracę w Państwowym Urzędzie Naftowym w Krakowie, w tym samym roku ożenił się z Kwiryną von Hoffmann z południowego Tyrolu, z którą miał dwóch synów: Lesława (ur. 1921) i Janusza (ur. 1922).

Dwa lata później przeniósł się do Towarzystwa Naftowego „Galicja” S.A., co wymagało wyjazdu do Bitko-

¹Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, ul. Rakowiecka 4, 00-975 Warszawa; jerzy.miecznik@pgi.gov.pl, stanislaw.wolkowicz@pgi.gov.pl.

Ryc. 1. Bolesław Bujalski w latach studiów na Uniwersytecie Lwowskim. Wszystkie zdjęcia pochodzą z archiwum rodzinnego

Ryc. 2. Legitymacja Kawalera Krzyża Srebrnego Orderu Wojennego „Virtuti Militari”

wa w Karpatach Wschodnich (ryc. 3). Był jednocześnie współpracownikiem Państwowego Instytutu Geologicznego (Graniczny i in., 2012), a od 1928 r. geologiem Państwowego Instytutu Geologicznego w VI stopniu służbowym i przedstawiał wyniki swoich prac na posiedzeniach naukowych instytutu.

Bujalski należał do najlepszych geologów kartografów i tektoników karpaccy tamtych czasów. Profesor Stanisław Wdowiarz wspominał: „Doktor Bujalski jest jednym

z pierwszych geologów polskich, którzy rozpoczęli rozwiązywać tektonikę Karpat Wschodnich wg zasad nowoczesnej mechaniki fałdowej, odnajdując w ich części brzeżnej nasunięcia o charakterze płaszczowinowym. W zrozumieniu tych zjawisk pomogła mu wybitna znajomość metod nowoczesnej kartografii geologicznej oraz łatwość przestrzennego wiązania poszczególnych elementów tektonicznych” (Wdowiarz, 1949). Jeszcze jako geolog Państwowego Urzędu Naftowego Bujalski podjął szczegółowe prace kartograficzne w rejonie Bitkowa, a wyniki przeprowadzonych badań przedstawił w obszernej rozprawie „Budowa geologiczna Karpat w obszarze Bitkowa” opublikowanej w 1925 r. (Bujalski, 1925). Publikację tę zalicza się do podstawowych pozycji o geologii Karpat Wschodnich (Wdowiarz, 1949, 1960; Książkiewicz, 1960).

Doktor Bujalski planował wykonanie pięciu arkuszy wschodniokarpaccy do „Mapy geologicznej Polski” w skali 1 : 100 000, a mianowicie: Stanisławów, Nadwórna, Mikuliczyn, Rafajłowa i Porohy. Prace polowe prowadził równoległe do zajęć wynikających z pełnionej funkcji geologa naftowego. Nie udało mu się zrealizować tych planów, a na przeszkodzie stanęła wojna. Opublikowano jedynie arkusz Nadwórna (Bujalski, 1938), natomiast arkusz Stanisławów został przygotowany w formie egzemplarza rękopiśmiennej. Niestety arkusz ten, podobnie jak szczegółowe zdjęcia geologiczne do pozostałych arkuszy, zaginęły podczas wojny (Wdowiarz, 1949). Spośród licznych materiałów kartograficznych Bujalskiego tylko niektóre zostały opublikowane jako załączniki do artykułów, np. „Przeglądowa mapa geologiczna okolic Bitkowa” w skali 1 : 75 000 (Bujalski, 1925) czy „Mapa geologiczna Przedgórze polskich Karpat Wschodnich między Pistynką a Łomnicą” w skali 1 : 200 000 (Bujalski, 1930a).

Znaną publikacją kartograficzną Bujalskiego jest przeglądowa „Mapa geologiczna polskich Karpat Wschodnich” w skali 1 : 200 000 wykonana wspólnie z Eugenjuszem Jabłońskim, Konstantym Tołwińskim i Stanisławem Weignerem i wydana przez Państwowy Instytut Geologiczny i Stację Geologiczną w Borysławiu (Bujalski i in., 1925).

Obok tematyki ściśle karpaccy dr Bujalski zajmował się stratygrafią i tektoniką przedgórze Karpat Wschodnich. Wyniki wykonanych badań, których celem było m.in. uporządkowanie stratygrafii utworów przedgórze, przedstawił w artykule „Budowa geologiczna przedgórze Karpat Wschodnich między Łukwią a Rybnicą” (Bujalski, 1930a).

Bolesław Bujalski bez wątplenia zaliczał się do ludzi uprawiających geologię z prawdziwą pasją i nawet podczas urlopu nie odmawiał sobie przyjemności dokonywania terenowych obserwacji geologicznych. Znanym tego skutkiem było odkrycie okna tektonicznego Mszany Dolnej przy okazji urlopowych wycieczek w okolicy Rabki (Bujalski, 1930b; Książkiewicz, 1960, 1972).

Drugim ważnym kierunkiem działalności zawodowej Bolesława Bujalskiego, ściśle zresztą powiązany z kartografią i tektoniką, była geologia naftowa. Jako geolog naftowy Bujalski projektował i nadzorował wiele wierceń w rejonie Bitkowa oraz gromadził bogate materiały dotyczące wglębnej budowy tego rejonu. Prace wiertnicze projektował także na terenie Borysławia i Schodnicy i w celu rozpoznania przebiegu wglębnego fałdu borysławskiego zainicjował szczegółowe badania w okolicy Starego Sambora. Działał na obszarach naftowych Krosna i Gorlic. Prowadził prace polowe w rejonie Drohobycza, na fałdach Grabownicy i Strachociny, wykonał zdjęcia geologiczne rejonu Birczy (Wdowiarz, 1949). W 1928 r. w otworze

wiertniczym w Strachocinie uzyskał przemysłowy wypływ gazu ziemnego, przy czym odkrycie to nie zostało docenione z powodu braku zbytu na gaz (Wdowiarz, 1960). Po wojnie nawiercone złożo w Strachocinie okazało się jednym z największych złóż gazu w polskich Karpatach. Wydobyto z niego ponad 4,3 mld m³ tego surowca (Depowski, 1987). Podczas swojej działalności w przemyśle naftowym Bujalski wyznaczył ponad 200 otworów wiertniczych, w tym kilkanaście poszukiwawczych, i wykonał kilkanaście ekspertyz geologicznych na podstawie badań polowych w różnych częściach Karpat Wschodnich i Środkowych. Stworzył jednocześnie jedno z największych archiwów materiałów wiertniczych, profilów wierceń, map topograficznych i geologicznych, zestawień produkcji itp. w przemyśle naftowym (Wdowiarz, 1949). Niestety większość materiałów uległa zniszczeniu lub zaginęła w okresie wojny.

Bolesław Bujalski uczestniczył w przygotowaniu międzynarodowego I Zjazdu Asocjacji Karpackiej, zorganizowanego przez Państwowy Instytut Geologiczny i Stację Geologiczną w Borysławiu we współpracy z uniwersytetami w Krakowie i we Lwowie we wrześniu 1925 r. w Karpatach Wschodnich. Był jednym z geologów przedstawiających na zjeździe problematykę geologiczną i złożową w terenie (Bujalski, 1927a, b; Książkiewicz, 1960). W 1929 r. uczestniczył w pracach wykopaliskowych w kopalni wosku ziemnego w Staruni, które doprowadziły do wydobycia nosorożca włochatego i innych okazów plejstocenijskiej fauny (Alexandrowicz, 2004).

Doktor Bujalski znajdował również czas na aktywność pozazawodową, co wynikało z rozległości jego horyzontów intelektualnych. Był współzałożycielem powstałego w 1937 r. Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Stanisławowie, zrzeszającego miejscową elitę umysłową, jego przewodniczącym i członkiem rady naukowej (<http://stanislawow.net/historia/organizacje/tpn.htm>). Towarzystwo wydało dwa numery czasopisma *Złoty Szlak* poświęconego kulturze Ziemi Halickiej, w którym były zamieszczone również artykuły Bujalskiego.

We wrześniu 1939 r. Karpaty Wschodnie i Stanisławów znalazły się w sowieckiej strefie okupacyjnej. Dnia 1 grudnia na wezwanie nowego dyrektora kopalni ropy naftowej w Bitkowie dr Bujalski wrócił do pracy geologa. Po zajęciu Stanisławowa w lipcu 1941 r. przez Niemców został zatrudniony jako geolog w Beskiden Erdöl GmbH w Stanisławowie i pozostał w przemyśle naftowym do czasu ucieczki Niemców w 1944 r.

Jednocześnie w latach 1942–1944 Bolesław Bujalski zaangażował się w pracę w Polskim Komitecie Opiekuńczym w Stanisławowie, stanowiącym miejscową strukturę ogólnokrajowej Rady Głównej Opiekuńczej. Halina Feret-Karczewicz ze Stanisławowa, która pracowała w Komitecie od chwili jego założenia, wspomina: „Komitet utrzymywał sierociniec, kuchnie wydawały obiady, wypłacano zapomogi, przesyłano paczki do więzienia, udzielano porad prawnych itp. Kiedy powtórnie Sowieci zajęli Stanisławów Komitet nie zaprzestał działalności i niósł dalej różnorodną pomoc Polakom, szczególnie uciekinierom ze wsi, którzy masowo chronili się w mieście przed ukraińskimi pogromami” (Harajda, 1996).

Kilka miesięcy po powrocie Sowieców, 5 stycznia 1945 r., Bujalski został aresztowany przez NKWD. Aresztowanie poprzedziła kilkugodzinna rewizja w domu w Stanisławowie, mająca cechy rabunku. Bujalski znalazł się w miejscowym więzieniu, a kontakt z nim urwał się w marcu. Polski

Ryc. 3. Przed budynkiem Towarzystwa Naftowego „Galicja” S.A. w Bitkowie. Bolesław Bujalski oznaczony krzyżykiem

Ryc. 4. Bolesław Bujalski z żoną Kwiryną i synem Lesławem, druga połowa lat 30. XX wieku

Czerwony Krzyż w piśmie z 23 grudnia 1959 r. podał jako datę jego śmierci 12 marca 1945 r. Halina Feret-Karczewicz zapamiętała te wydarzenia następująco: „14 stycznia 1945 r. aresztowano mnie. Równocześnie ze mną do więzienia trafili: prezes Bujalski (nie pamiętam imienia), sędzia Paklerski i starszy, schorowany urzędnik Czuszkiewicz, którego po jakimś czasie zwolniono. Panowie Bujalski i Paklerski zmarli w więzieniu przy ul. Bilińskiego wiosną 1945 r., a mnie wywieziono do łagru w Uchcie (rep. Komi)” (Harajda, 1996). O okolicznościach śmierci wspomina także syn

dr. Bujalskiego, Lesław, w odręcznie spisany życiorysie ojca: „Według relacji współwięźniów, którzy wyszli na wolność, zmarł w więzieniu na skutek chorób” (Bujalski, 1966).

Profesor Stanisław Wdowiarz, który pracował od 1936 r. w Towarzystwie Naftowym „Galicja” S.A. pod kierunkiem dr. Bolesława Bujalskiego, tak pisał o nim w zakończeniu pośmiertnego wspomnienia, w czasach, kiedy nie o wszystkim wolno było pisać: „Ten krótki przegląd działalności zmarłego na polu geologii i przemysłu naftowego nie wyczerpuje tego wspomnienia. Cieszył się on wyjątkowym szacunkiem i sympatią wśród kolegów geologów i pracowników nafty. Zawdzięcza to nie tylko swojej dużej wiedzy i pracowitości, ale i swojemu szlachetnemu charakterowi, który cechowała głęboka etyka, z jaką postępował tak w życiu publicznym, jak i prywatnym”. I dalej: „Gorący patriota, zachowuje w czasach okrutnej niemieckiej inwazji niezachwianą wiarę w zwycięstwo słusznej sprawy, krzepiąc najbliższych kolegów tą wiarą. Mimo trudności przyjmuje w Stanisławowie obowiązki przewodniczącego Polskiego Komitetu [Polski Komitet Opieki], które spełnia z prawdziwym poświęceniem. Nazwisko Zmarłego winno stać się synonimem prawdziwego człowieka” (Wdowiarz, 1949).

Symboliczny grób dr. Bujalskiego znajduje się na Starym Cmentarzu w Jaśle przy ul. Zielonej.

Serdecznie dziękujemy Paniom Urszuli Bujalskiej, Alicji Popławskiej, Marii Majchrowicz i Ilonie Janiszewskiej z Jasła za udostępnienie rodzinnych materiałów dotyczących Dziadka i Pradziadka, a także za spotkanie i rozmowy.

LITERATURA

- ALEXANDROWICZ S.W. 2004 – Wykopaliska w Staruni. Zwoje, 40 [http://www.zwoje-scrolls.com/zwoje40/text19p.htm].
- BUJALSKI B. 1911 – Dolny cenoman w Niezwiskach i okolicy. Kosmos, 36: 423–447.
- BUJALSKI B. 1925 – Budowa geologiczna Karpat w obszarze Bitkowa. Biul. Stacji Geol. Borysław., 9: 1–103.
- BUJALSKI B. 1927a – V-e Excursion. Vallée de la Bystrzyca Nadwórniańska. Mines Bitków. Assoc. Karpat. I Réunion. Mém., Lwów: 173–177.
- BUJALSKI B. 1927b – VII-e Excursion. Nadwórna–Pasieczna–Rafajłowa. Assoc. Karpat. I Réunion. Mém., Lwów, s. 180.
- BUJALSKI B. 1930a – Budowa geologiczna przedgórze Karpat Wschodnich między Łukwią a Rybnicą. Spraw. Państw. Inst. Geol., 4: 235–292.
- BUJALSKI B. 1930b – Kilka spostrzeżeń geologicznych z okolic Zarytego. Spraw. Państw. Inst. Geol., 5: 367–376.
- BUJALSKI B. 1934 – Mapa geologiczna doliny Prutu, 1 : 75 000, ark. 2. [W:] Przewodnik wycieczki. Pol. Tow. Geol., Oddz. Lwów [załącznik].
- BUJALSKI B. 1938 – Ogólna mapa geologiczna Polski, 1 : 100 000, ark. 3, Nadwórna. Państw. Inst. Geol., Warszawa.
- BUJALSKI B. 1942 – Życiorys dr. Bolesława Bujalskiego [rękopis w archiwum rodzinnym].
- BUJALSKI B., JABŁOŃSKI E., TOŁWIŃSKI K. & WEIGNER S. 1925 – Mapa geologiczna polskich Karpat Wschodnich, 1 : 200 000. Stac. Geol. Borysław, Państw. Inst. Geol., Warszawa.
- BUJALSKI L. 1966 – Bolesław Bujalski – dr. filoz.-geolog (życiorys) [rękopis w archiwum rodzinnym].
- DEPOWSKI S. 1987 – Ropa naftowa i gaz ziemny. [W:] Osika R. (red.) Budowa geologiczna Polski. T. 4. Złoża surowców mineralnych. Wyd. Geol., Warszawa.
- GRANICZNY M., MIECZNIK J.B., URBAN H., WOŁKOWICZ K. & WOŁKOWICZ S. 2012 – Losy Państwowego Instytutu Geologicznego w czasie II wojny światowej – wspominając tych, którzy odeszli. Biul. Państw. Inst. Geol., 448: 479–494.
- HARAJDA R. (red.) 1996 – Stanisławowiacy pół wieku później. Wyd. POLINFO, Poznań, s. 187.
- KSIAŹKIEWICZ M. 1960 – Badania geologiczne w Karpatach. [W:] Czterdzieści lat Instytutu Geologicznego 1919–1959. Prace Inst. Geol., 30: 173–188.
- KSIAŹKIEWICZ M. 1972 – Karpaty. [W:] Budowa geologiczna Polski. T. 4. Tektonika, cz. 3. Wyd. Geol., Warszawa.
- Obrona Lwowa 1991–1994 [powojenna reedycja ze wstępem, przypisami i indeksami A. Leinwanda]. T. 1–3. Ofic. Wyd. VOLUMEN, Warszawa.
- WDOWIARZ S. 1949 – Bolesław Bujalski 1888–1945. Roczn. Pol. Tow. Geol., 19: 13–19.
- WDOWIARZ S. 1960 – Badania złóż ropy naftowej i gazu. [W:] Czterdzieści lat Instytutu Geologicznego 1919–1959. Prace Inst. Geol., 30: 267–281.
- <http://stanislawow.net/historia/organizacje/tpn.htm>.

Praca wpłynęła do redakcji 28.06.2012 r.
Po recenzji akceptowano do druku 30.10.2012 r.